

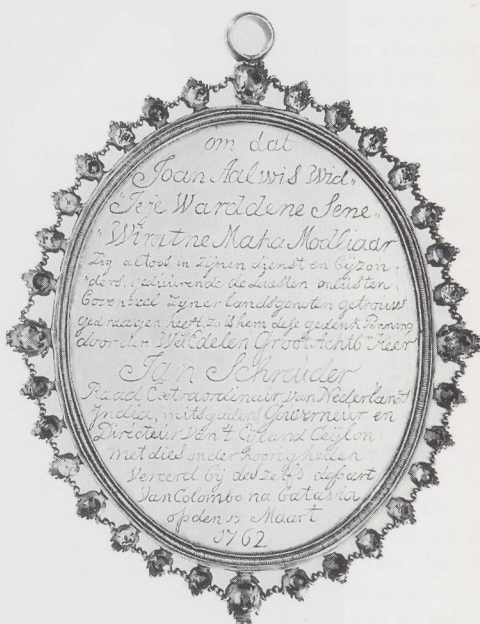
G.P. Sanders

Joan Aalwis Widjewarddene Senewiratne en *de uijtgebreidheid van een mostaart Zaatje*. Een Ceylonese beloningspenning uitgereikt door de Verenigde Oostindische Compagnie in 1762*

Het Rijksmuseum bezit een interessante collectie 'Ceylonica' uit de tweede helft van de 18de eeuw¹. Allereerst zijn er de objecten, die in 1765 als oorlogsbuit mee terug genomen werden van de expeditie naar Kandy onder leiding van gouverneur Lubbert Jan baron van Eck (1761-1765), waaronder enkele *kastanes*, met edelstenen ingelegde zwaarden, en een fraai bronzen kanon.² Daarnaast bezit het museum een schitterende collectie tekeningen van de Lutherse predikant Jan Bran-

des die het eiland tot tweemaal toe aanded: in 1778 op weg naar Batavia en zeven jaar later bij zijn terugkeer naar zijn vaderland. Vooral tijdens zijn tweede verblijf, van 10 oktober 1785 tot 14 februari 1786, vervaardigde hij een groot aantal tekeningen van het eiland.³

Met steun van de Rijksmuseumstichting werd de collectie begin 1990 uitgebreid met een gouden penning (afb. 1 en 2).⁴ Het betreft een ovaal stuk, gevat in een sierrand



Afb. 3. Matheus van den Broucke, Raad Ordinaris van Indië en gewezen Directeur van Bengalen. Geschilderd door Samuel van Hoogstraten. Inv. nr. A 158.

142 x 111 cm. Van den Broucke draagt aan een keten de commandeurspenning die hij in 1670 als bevelhebber van de retourvloot ontving.



Afb. 4. Gouden erepenning met bijbehorende keten, door de Heren XVII geschonken aan Ysbrant Godske, Amsterdam 1677. Inv. nr. NM 9883, 80 x 50 mm.



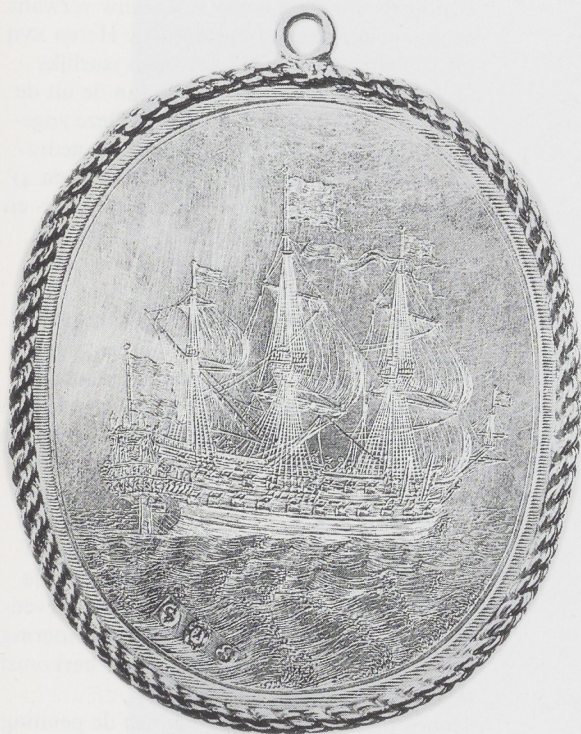
van 32 saffieren in kleine gouden kroontjes. De geheel gegraveerde penning heeft aan de bovenzijde een groot oog, maar de keten ontbreekt. Op de voorzijde van de penning is een naar links varende driemaster afgebeeld, die de voc-vlag in top voert. De keerzijde draagt een wijdingsinscriptie van achttien regels, waarvan de tekst luidt:

om dat/Joan Aalwis Wid-/jeje Warddene Senewiratne Maha Modliaar/zig altoos in zijnen dienst en bijzon-/ders, geduurende de laasten onlusten,/boven veel zijner landsgenoten getrouw/gedraagen heeft, zo is hem dese gedenk Penning/door den Wel Edelen Groot Achtb. Heer/Jan Schreuder/Raad Extraordinair van Nederlands/India, mitsgaders Gouverneur en/Directeur van 't Eyland Ceijlon/met dies onderhoorigheden/vereerd bij deszelfs depart/van Colombo na batavia/op den 17 Maart/1762.

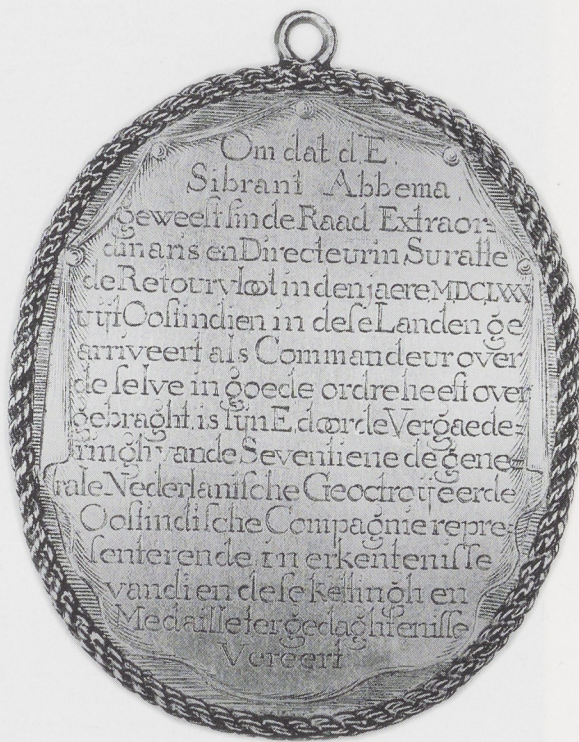
Typologisch gezien is het stuk nauw verwant aan de beloningspenningen die de Heren XVII tot 1677 incidenteel en later bijna jaarlijks uitreikten aan de bevelhebbers van de uit de Oost terugkerende retourvloten.⁵ Deze zogeheten *commandeurspenningen* werden gedragen aan een bijbehorende keten (afb. 3 en 4)⁶ en vertoonden een voc-schip aan de voor- en een wijdingsinscriptie aan de keerzijde. De exemplaren die uit de 17de eeuw stammen zijn geheel gegraveerd en werden voor elke gelegenheid afzonderlijk vervaardigd (afb. 5 en 6).⁷ In de 18de eeuw maakte deze gegraveerde penning plaats voor gegoten penningen, die alle met hetzelfde model vervaardigd zijn en onderling alleen van elkaar verschillen door de op de keerzijde gegraveerde inscriptie.⁸ Anders dan de *commandeurspenningen* is de Schreuder-penning evenwel beslist niet in Nederland vervaardigd. De rand van saffieren waarin de penning is gemonteerd, de rode kleur van het goud, de tamelijk onevenwichtige compositie en de slordige uitvoering van het geheel wijzen op een lokale herkomst van het stuk.⁹

Het opschrift op de keerzijde van de penning bevat een aantal belangrijke elementen. Allereerst vermeldt deze de namen van schenker en ontvanger van de penning, met de functies die zij bekleedden: de schenker, Jan Schreuder, was Gouverneur en Directeur van Ceylon en onderhorigheden en Raad Extra-ordinaris van Indië, terwijl de begiftigde, Joan Aalwis Widjewarddene Senewiratne, de functie bekleedde van Maha Modliaar, de belangrijkste Ceylonese adviseur van de Gouverneur. In de tweede plaats geeft de inscriptie informatie over herkomst en schenkingsdatum: de penning werd op 17 maart 1762 door Jan Schreuder geschonken bij zijn vertrek uit Colombo. Tot slot vermeldt de inscriptie de reden van de schenking: Joan Aalwis Widjewarddene Senewiratne werd beloond omdat hij *zig altoos in zijnen dienst en bijzonders, geduurende de laasten onlusten, boven veel zijner landsgenoten getrouw gedraagen heeft*. Met deze gegevens als uitgangspunt wil ik proberen te komen tot een reconstructie van deze *laasten onlusten*, die bekend staan onder de naam Kandische Oorlog, en meer in het bijzonder van de rol

Afb. 5. Gouden erepenning in dubbel gevlochten kabelrand, door de Heren xvii geschonken aan Sybrand Abbema, Nederland 1680. In de collectie van het Koninklijk Penningkabinet te Leiden, inv. nr. KPK 1921-7, 83 x 70 mm.



Afb. 6. Keerzijde van de penning van afb. 5.



die Joan Aalwis in deze gebeurtenissen speelde.

Schenker en begiftigde

Jan Schreuder werd op 12 februari 1704 in Hamburg geboren. Uitgezonden door de voc voor de kamer van Amsterdam kwam hij in 1727 met het schip de Prattenburg in Indië aan. Aldaar begon hij aan een opmerkelijke carrière: van gewoon soldaat wist hij het tot zeer hoge bestuursfuncties te brengen. Tot 1740 verbleef hij te Batavia, waar hij opklom tot Eerste Opperkoopman. Van 1740 tot 1749 was Jan Schreuder Directeur van Soeratte, een voc-comptoir aan de westkust van het tegenwoordige India, ten noorden van Bombay. Daarna keerde hij terug naar Batavia. Hij werd Ontvanger-Generaal van Indië en in 1755 Raad Extra-ordinaris van Indië. Op 18 juni 1756 volgde zijn benoeming tot 25ste Gouverneur en Directeur van Ceylon, waarheen hij op 24 augustus afreisde. Hij bekleedde deze functie ruim vijf jaar tot hij

op 17 maart 1762 werd afgelost door Lubbert Jan baron van Eck. Opnieuw vestigde Jan Schreuder zich te Batavia waar hij zeven jaar later, in januari 1769 overleed.¹⁰ In zijn Memorie van overgave aan zijn opvolger Lubbert Jan baron van Eck en in zijn correspondentie met de Heren xvii, Batavia en andere voc-comptoiren in het oosten komt Schreuder naar voren als een nauwgezet en rechtlijnig denkend bewindvoerder die zich met grote inzet wijdde aan de meest uiteenlopende aspecten van het bestuur over het eiland.¹¹

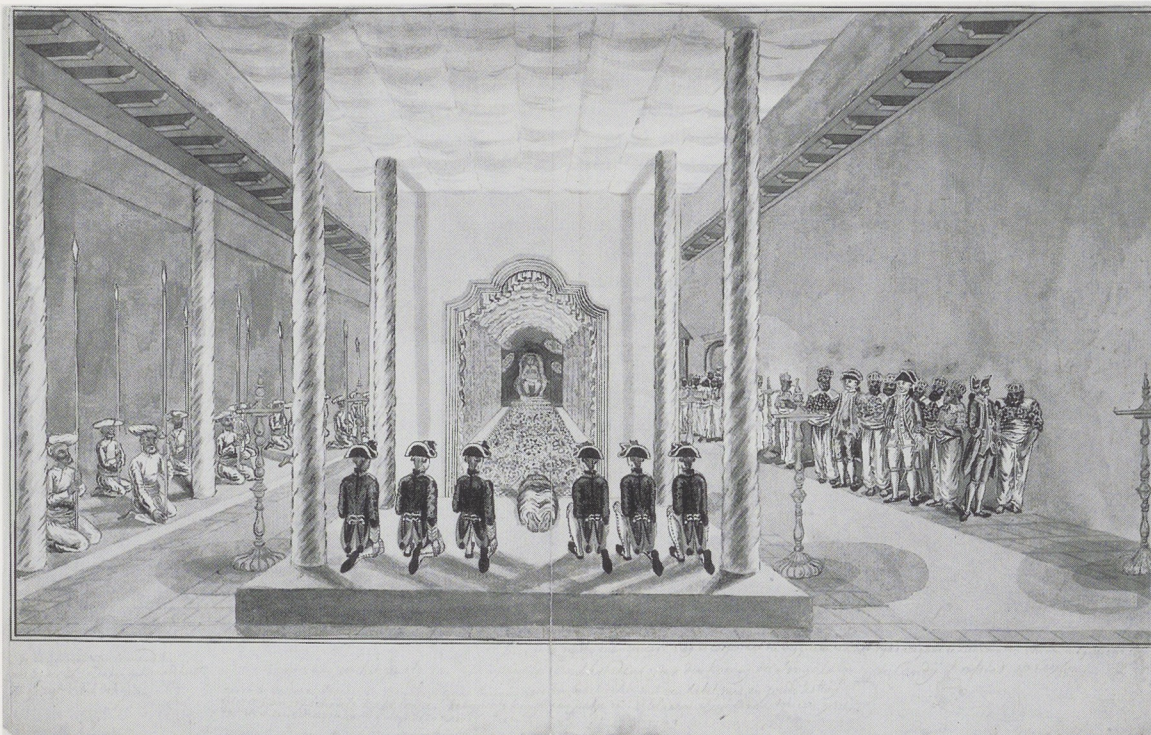
Veel minder bekend is degene die de penning ontving, Joan Aalwis Widjewarddene Senewiratne. Joan Aalwis¹² was afkomstig uit Galkisse¹³, een dorp in de Salpiti korale, gelegen aan de westkust van het eiland, enkele kilometers ten zuiden van Colombo. Hij stamde uit een welgestelde Singalese familie. Samen met elf anderen trad Joan Aalwis in 1730¹⁴ toe tot het seminarie te Colombo.¹⁵ Hij was op dat moment nog erg jong. Drie jaar

later in 1733 wordt hij nog steeds gerekend tot de *minderjarige quekelingen*.¹⁶ Als we bedenken dat de gemiddelde leeftijd van de leerlingen bij intrede tussen twaalf en zestien jaar lag, dan zou dit betekenen dat Joan Aalwis omstreeks 1715 werd geboren.¹⁷ Op het seminarie leerde hij de eerste jaren Nederlands en Singalees. Zo bleek tijdens het examen van 1732 dat *Johan Aalwis 1500 duitse woorden met singalees*¹⁸ had geleerd. Het jaar daarop werd zijn kennis van de Nederlandse taal tot bereikend geacht om zich te wijden aan de bestudering van de ingewikkelde theologische verhandelingen uit de *Korte Schets der Goddelijke Waarheden* van de hand van de predikant Johannes D'Outrein.¹⁹ De examens werden deels in het Nederlands, deels in het Latijn afgenomen.²⁰ Hij studeerde meer dan tien jaar aan het seminarium²¹, maar kon door ziekte in het jaar 1741 de lessen niet meer volgen. Omdat de schoolleiding hem bovendien niet geschikt achtte voor een carrière als geestelijke moest hij het jaar daarop het seminarie verlaten.²² Hij trad in dienst van de *Scholarchale Vergadering* te Colombo, ook wel *Raad van Scholarchen* geheten, een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van gouvernement en kerk, belast met het toezicht op scholen en kerken in de VOC-gebieden.²³ Leden van de Raad bezochten jaarlijks alle dorpen om de leerlingen en de schoolmeesters te examinieren. Deze jaarlijkse visites vormden vaak aanleiding voor de voltrekking van kerkelijke ceremonies als huwelijk en doop. Aan de Scholarchale Vergadering bekleedde Joan Aalwis in eerste instantie de functie van tolk. Later werd hij *thombohouder*, de klerk die op basis van informatie van de schoolmeesters de *schoolthombo's*, een soort parochieregisters, samenstelde.²⁴ Vermoedelijk begin 1758²⁵ verruilde Joan Aalwis de Scholarchale Vergadering voor de Porta van de gouverneur. De *Porta* was een door Ceylonezen bemande staf die een onmisbare schakel vormde tussen Nederlands bestuur en inheemse bevolking: enerzijds adviseerde zij de gouverneur betreffende inheemse aangelegenheden, anderzijds konden onderdanen zich met hun verzoeken en klachten tot de *Porta* richten. Minstens zo

belangrijk was de rol die de *Porta* speelde in de contacten met het onafhankelijke, inheemse koninkrijk Kandy: leden van de *Porta* maakten deel uit van gezantschappen naar de koning, ontvingen diens gezanten, voerden de correspondentie met het hof en deden dienst als tolk en vertaler. Tot slot had de *Porta* een belangrijke militaire functie: de organisatie had zijn eigen inheemse troepen waarop in geval van nood een beroep werd gedaan. In zijn *Memoire* drukt Schreuder zijn opvolger dan ook met klem op het hart *kundige en vertroude Porta-bediendens* aan te stellen.²⁶

De *Porta* stond onder leiding van de *maha mudaliyar*, in het Nederlands *maha modliaar* genaamd, de hoogste inheemse Compagniesdienaar en directe adviseur van de gouverneur.²⁷ Vrij onverwacht overleed aan het begin van het jaar 1759 de zittende *maha mudaliyar* Don Alexander Samerecoon.²⁸ Joan Aalwis volgde hem op. Hij gold als *habil en attent, mitsgaders van een bezadigd oordeel*²⁹, maar had weinig ervaring op diplomatiek gebied. Ongetwijfeld stelde zijn eerste commissie hem in staat om deze achterstand in te halen: op 24 januari 1760 begeleidde hij Anthony Diderig, gezant van de Compagnie naar Kandy, alwaar hij als tolk fungeerde tijdens diens audiëntie bij de koning (afb. 7).³⁰ Uit hoofde van zijn functie had Joan Aalwis tevens zitting in een aantal belangrijke organen: op 15 januari 1760 werd hij aangesteld als corrector van het Singalese woordenboek, op 18 november van dat jaar werd hij lid van de Singalese boedelkamer en ook maakte hij deel uit van de landraad, de inheemse rechtbank (afb. 8).³¹ In zijn functie als *maha mudaliyar* diende hij drie opeenvolgende gouverneurs: Jan Schreuder, Lubbert Jan van Eck en Imam Willem Falck (1765–1785), tot aan zijn overlijden in 1766.³² Zoals gezegd was de penning die aan Joan Aalwis werd geschonken een beloning voor zijn trouw jegens de VOC *bijzonders gedurende de laasten onlusten*. De term *laasten onlusten* refereert aan de opstanden die eind 1760 in de Compagniesgebieden uitbraken, en aan het slepende conflict met het koninkrijk Kandy. Deze gebeurtenissen zijn alleen dan goed te begrijpen, wanneer we ze in historisch

Afb. 7. Ontvangst van de gezanten van de VOC door de koning van Kandy. Penseel in kleur over schets in potlood door Jan Brandes, Ceylon, ca. 1785. Inv. nr. NG 377, 298 x 269 mm.



perspectief plaatsen: immers de doelstellingen van de Verenigde Oostindische Compagnie op Ceylon en de relatie tussen de Compagnie en het Kandische Hof drukten in hoge mate hun stempel op de *laasten onlusten*.

Voorgeschiedenis: de VOC op Ceylon

Als enige belangrijke producent van kaneel was het eiland Ceylon een uitermate begeerenswaardig bezit.³³ De VOC ging dan ook maar wat graag in op een verzoek van Raja Sinha II, koning van Kandy om steun in zijn strijd tegen de Portugezen, die sinds de tweede helft van de 16de eeuw grote delen van het eiland bezetten. Op 23 mei 1638 sloten beide partijen een verbond: de Compagnie stond de koning militair bij en ontving als betaling daarvoor kaneel en andere specerijen. Vóorts zou zij het monopolie op kaneel verwerven zodra de Portugezen voor goed van het eiland waren verdreven. De strijd verliep succesvol: in 20 jaar tijd verloren de Portugezen al hun steunpunten op het eiland. Maar met het eerste succes ver-

toonde het bondgenootschap ook de eerste scheuren: de Compagnie bleek de op de Portugezen veroverde kaneelgebieden liever zelf te besturen dan ze aan de koning af te staan om vervolgens afhankelijk te zijn van diens toezeggingen. Bovendien ontstond er onenigheid over de kosten van de geleverde militaire hulp en de door de VOC vastgestelde tegenwaarde van de specerijen waarmee de Kandiers daarvoor betaalden. Zo was volgens opgave van de VOC in 1658 de schuld van de koning al opgelopen tot een bedrag van meer dan zeven miljoen gulden. Het was duidelijk dat Raja Sinha nooit in staat zou zijn om dit absurd hoge bedrag af te betalen. En dat was precies de bedoeling: de VOC kon de veroverde gebieden nu bij wijze van onderpand in haar bezit houden totdat de koning aan zijn verplichtingen had voldaan. De VOC bezat nu haar eigen kaneelbossen, maar de prijs die zij daarvoor moest betalen was hoog: het optreden van de Compagnie had haar voormalige bondgenoot tot een tegenstander gemaakt, tegen wie de ver-

overde gebieden met militaire middelen beschermd moesten worden. Nog ernstiger was dat het de Compagnie niet was gelukt om alle kaneelgebieden onder haar gezag te brengen, zodat van de monopoliepositie, waar het haar om was begonnen, geen sprake kon zijn. De voc besloot daarom het monopolie met geweld af te dwingen. In de jaren na de verdrijving van de Portugezen bezette zij de havens die nog in het bezit waren van de koning.³⁴ Door bovendien in de Ceylonese kustwateren te patrouilleren, zorgde zij ervoor dat gedurende de Nederlandse tijd maar heel weinig kaneel zonder haar instemming het eiland zou verlaten.

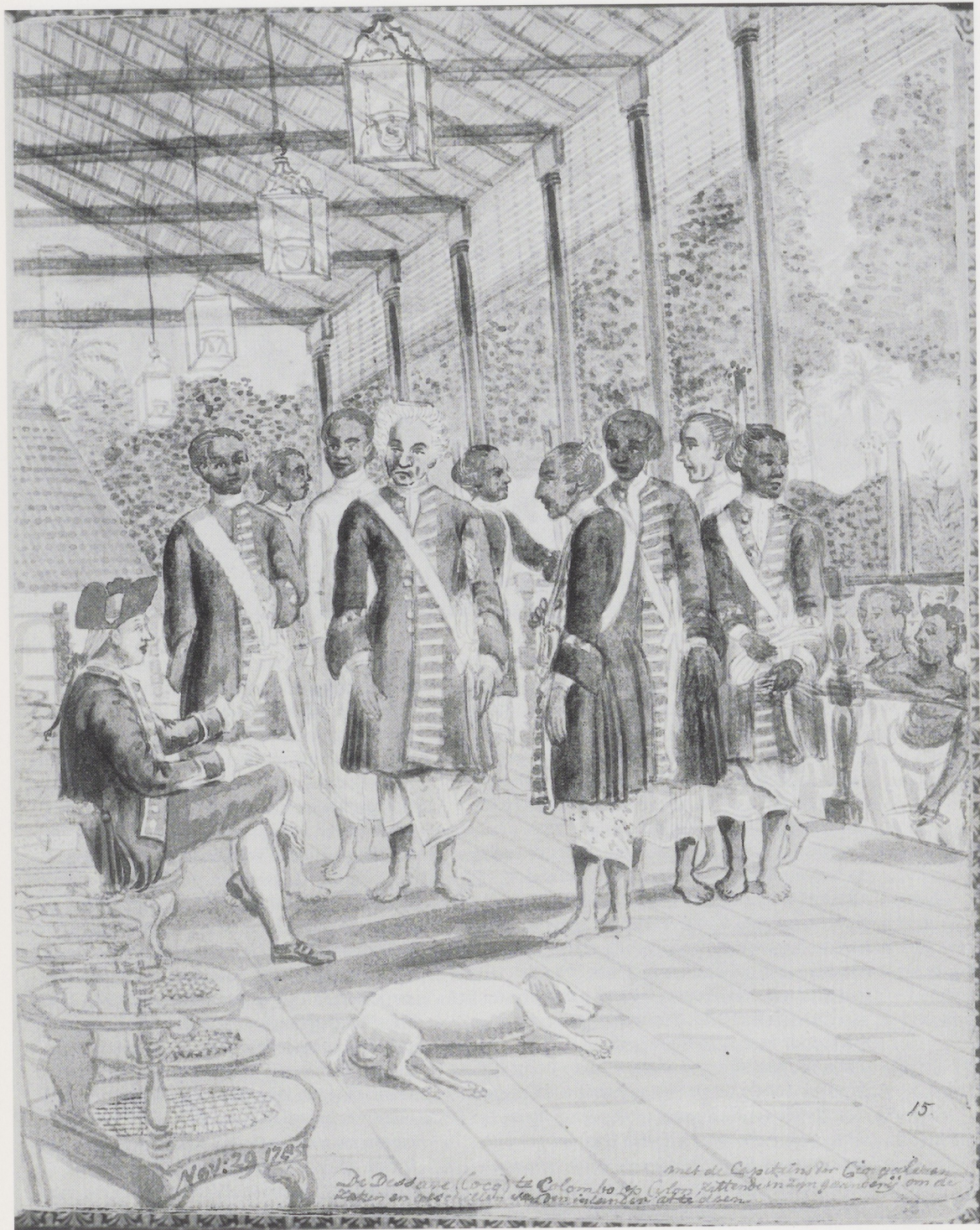
Maar de blokkade had een tweetal verstrekkende neveneffecten. In de eerste plaats was de koning van Kandy nu veel minder dan voorheen bij machte om zelfstandig contacten te onderhouden met buitenlandse mogendheden. En waartoe dat kon leiden, leerde het voorbeeld van de Portugezen, die door inmenging van buitenaf al hun Ceylonese bezittingen waren kwijtgeraakt. Daarnaast gebruikte de Compagnie de blokkade als instrument om de inter-Aziatische handel die Kandy verbond met het vasteland, aan zich te trekken. Deze handel was grotendeels in handen van hindoes en moslims van de Indische kust. Er gingen belangrijke producten in om als areka- of betelnoten, kleding en, in mindere mate, rijst, zout, gedroogde vis en olifanten. Voor de Kandiërs vormden deze handelscontacten een uiterst belangrijke levensader.³⁵ De blokkade was dan ook voortdurend een steen des aanstoots die zelfs na het verstrijken van bijna een eeuw nog allerminst zijn scherpe kanten had verloren. Krachtiger nog dan hun voorgangers droegen de Nayakkers, een Tamils geslacht uit Madura in Zuid-India dat sinds 1739 de troon van Kandy bezette, aan op het herstel van de vrije handel.³⁶ Wanneer gouverneur Schreuder in zijn Memoire de balans opmaakt van zijn gouverneurschap komt hij dan ook tot de onplezierige conclusie dat *het Hof nu al over de 9 jaaren lang eerst verzogt, vervolgens begeerd, naderhand er met geweld opgestaan en nu deser dagen ons op eene insolente wijze heeft tragten te dwingen om de havens van het eiland open te stellen.*

Voorgeschiedenis: een handelscompagnie als landsheer

Omwille van de kaneel was de voc landsheer geworden over een uitgestrekt territorium: het gebied rond Jaffna in het noorden en een strook land langs de west- en zuidwestkust lopend van de rivier de Maha Oya bij Negombo tot de rivier de Walawe Ganga. Het Compagniesgebied was onderverdeeld in drie districten: het commandement Jaffna, de *dessavonie*³⁷ Colombo en het commandement Galle. Deze districten waren op hun beurt onderverdeeld in *korales* of provincies (afb. 9).³⁸ Daarmee was de Compagnie verantwoordelijk voor het bestuur over een omvangrijke inheemse bevolking.³⁹ Van origine een handelsorganisatie was zij op deze taak niet berekend: het ontbrak haar hiertoe aan kennis en mankracht. Het Nederlandse bestuur op Ceylon zag zich derhalve genoodzaakt om zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande instellingen. Een daarvan was het traditionele bestuursapparaat, dat werd bemand door leden van de Singalese aristocratie. Terwijl de hoogste bestuursfuncties door Nederlanders werden bekleed, oefende de Singalese aristocratie op lokaal niveau de macht uit. Als traditionele leiders van het volk vormden deze inheemse hoofden een essentiële schakel in het bestuur. Daarnaast werden zij op verschillende plaatsen in de hiërarchie ingezet als adviseurs vanwege hun grote kennis van complexe bestuurlijke aangelegenheden als grondbezit, kastenstelsel, diensten en belastingen.⁴⁰

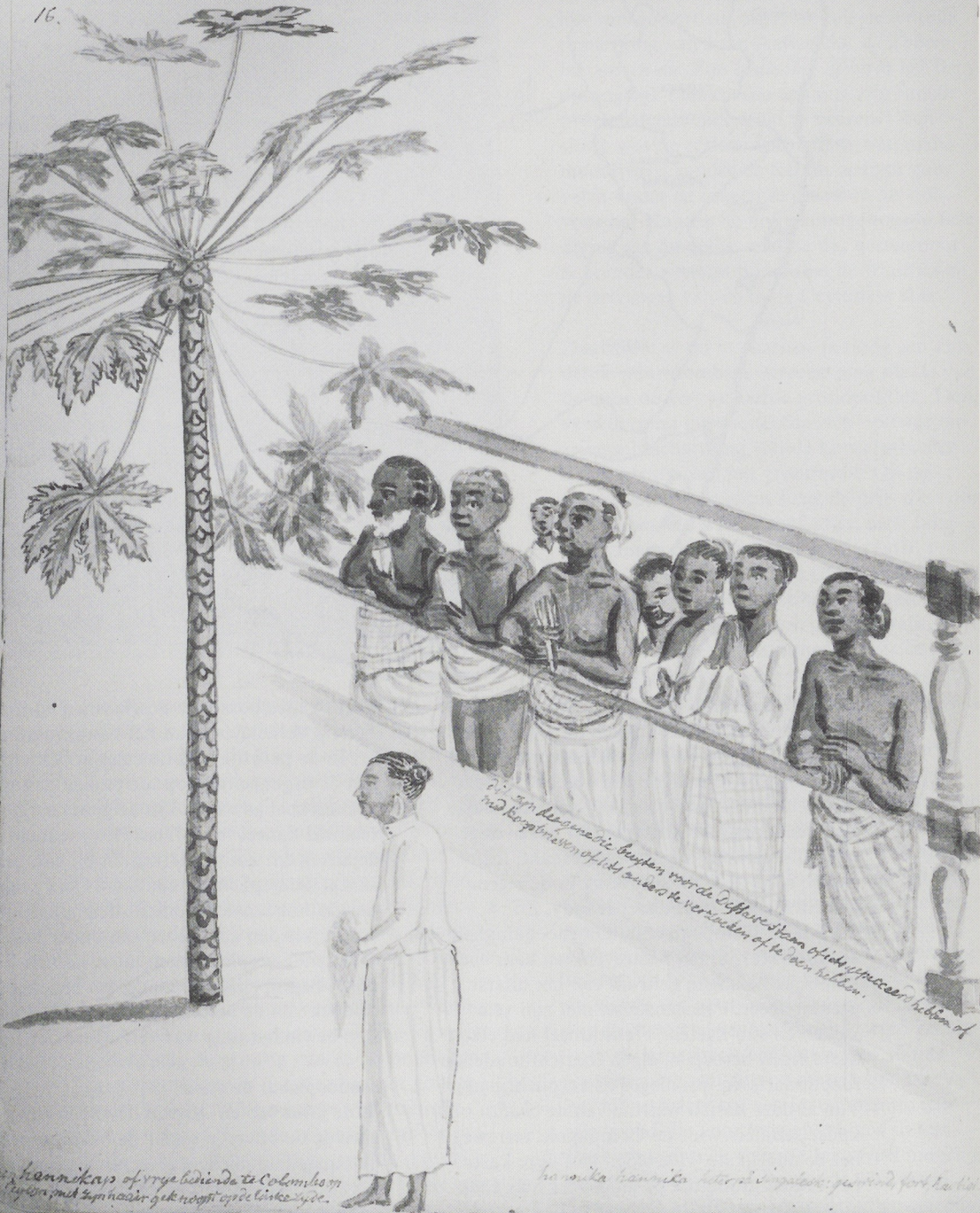
Ook maakte het voc-bewind op Ceylon gebruik van *lascorijnen*, soldaten die werden gerecruteerd uit dat gedeelte van de bevolking dat dienstplichtig was. Als betaling voor hun diensten bezaten zij grond.⁴¹ De *lascorijnen* vormden licht bewapende troepen die onder eigen officieren werden ingezet. Hun waarde als geregelde troepen werd evenwel niet erg hoog ingeschat. De voc kon niet altijd rekenen op hun loyaliteit: bij tegenstand sloegen zij soms op de vlucht en ook waren er gevallen bekend waarin zij met officieren en al naar de Kandiërs waren overgelopen. Daarom hadden zij voornamelijk defensieve taken, zoals de verdediging van forten en buitenposten.

Afb. 8a-b. Vergadering van de Landraad te Colombo.
 Penseel in kleur over schets in potlood door Jan Brandes,
 Ceylon 1785. Inv. nr. NG 1985-7-1-9 en 16,
 195 x 150 mm. Zittend, links: Cornelis de Cock
 dessave van Colombo; rechts: de recht zoekende
 inlanders.



Wapaja boom is de tamgruytgron

16.

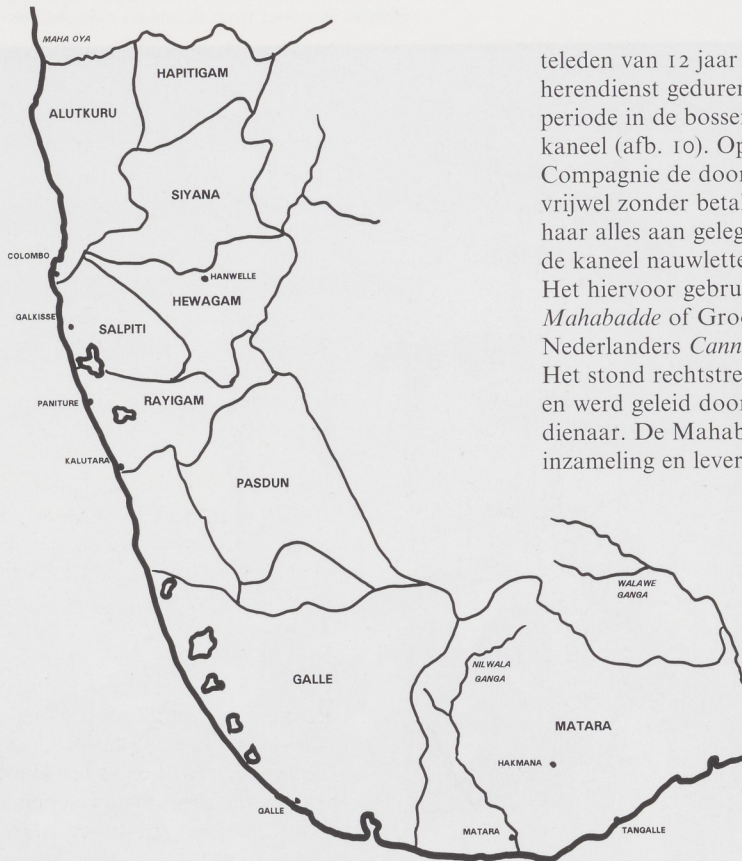


Wij zien de groene die bespoken worden de koffie-stam of licht espresso, de boom of
mit de opbrengsten of licht om de verscheiden of de boom hebben.

hannikas of vrye biederda te Colombo on
Tijden met zijn haair gek noogen op de linkerzijde.

hannika hannika later si ingalaten; gewind, fort ha. hie

Afb. 9. Kaart van Ceylon met de bezittingen van de v.o.c. aan de west- en de zuidwestkust van het eiland.



Maar gebrek aan kennis en mankracht waren niet de enige tekortkomingen die de Compagnie weinig geschikt maakten voor een rol als landsheer. Ernstiger nog was het feit dat de VOC te allen tijde voorrang gaf aan haar eigen economische belangen. Al het overige werd hieraan ondergeschikt gemaakt, inclusief de zorg voor de bevolking in de eigen gebieden en de relatie met Kandy. Zo maakte de Compagnie, in haar hoedanigheid als landsheer bij het nastreven van haar economische belangen gebruik van het uiterst gecompliceerde kastenstelsel met zijn vele kasten en sub-kasten. Traditioneel had elke kaste eigen beroepen, eigen toezichhoudende functionarissen, privileges en verplichtingen.⁴² Van al deze kasten was die van de *chalias* of kaneelchillers voor de Compagnie verreweg het belangrijkste.⁴³ De leden van deze kaste bewerkten grond die de landsheer hun voor hun onderhoud ter beschikking had gesteld. In ruil hiervoor schilden alle mannelijke kas-

teleden van 12 jaar en ouder bij wijze van herendienst gedurende een vastgestelde periode in de bossen voor de landsheer kaneel (afb. 10). Op die wijze verkreeg de Compagnie de door haar zo begeerde specerij vrijwel zonder betaling. Uiteraard was er haar alles aan gelegen om de inzameling van de kaneel nauwlettend in de gaten te houden. Het hiervoor gebruikte instrument was de *Mahabaddé* of Groot Departement, door de Nederlanders *Canneel Departement* genoemd. Het stond rechtstreeks onder de gouverneur en werd geleid door een Nederlandse VOC-dienaar. De Mahabaddé had tot taak de inzameling en levering van kaneel te organi-

seren, kaneelbossen te beschermen en toe te zien op de naleving van het kaneelmonopolie. In de praktijk was de belangrijkste taak van de organisatie erop toe te zien dat er voldoende *chalias* waren om de gewenste hoeveelheid kaneel te schillen. Hiertoe hield het departement nauwgezet lijsten bij van het aantal dienstplichtige *chalias*.⁴⁴ Deze registratie was noodzakelijk omdat de *chalias* alle mogelijkheden aangrepen om onder hun drukkende verplichtingen uit te komen. Dit is des te begrijpelijker wanneer we bedenken dat de druk van de verplichte leveranties door het VOC-bewind ernstig was verzaamd.⁴⁵

Aanloop naar de crisis⁴⁶

In de jaren '40 en '50 van de 18de eeuw groeide de onvrede onder de bevolking in de Compagniesgebieden. Hiervoor is een aantal oorzaken aan te wijzen. In de eerste plaats nam het VOC-bewind in deze periode enkele zeer impopulaire maatregelen, die erop

Afb. 10. Inzameling van specerijen. Illustratie uit *S. de Vries, Curieuse Aenmerckingen der Bijzonderste Oosten West-Indische verwonderenswaardige Dinge* (2 dln., Utrecht 1682).

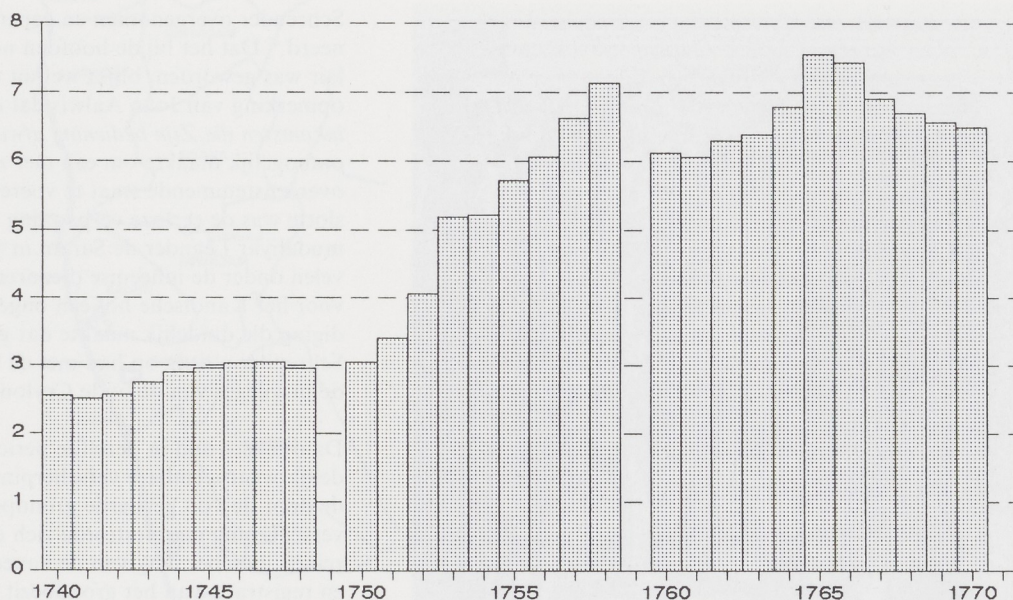


gericht waren om de enorme invloed van de lokale hoofden op het bestuur te beteugelen. Zo werd het in de jaren daarvoor sterk toegenomen aantal inheemse voc-bedienden drastisch ingekrompen. Tegelijkertijd werd ingegrepen in het bestaande stelsel van beloning. Anders dan het Europese voc-personeel ontvingen inheemse bedienden geen salaris in geld. Conform het traditionele Ceylonese systeem werden zij voor hun diensten beloond met *accommodessans*, ook wel *onderhoudslanden* genoemd, gronden waarvan zij het vruchtgebruik genoten voor de duur van hun functie. Tot 1740 stelden gouverneurs vrij willekeurig de grootte van de *accommodessans* vast. Maar in dat jaar besloot gouverneur Gustaaf Willem baron van Imhoff (1736–1740) een einde te maken aan de ontstane scheve verhoudingen en aan de verkwisting van grond door per functie de maximale omvang van de *accommodessans* vast te stellen. Dit systeem werd door gouverneur

Schreuder overgenomen en geperfectioneerd.⁴⁷ Dat het bij de hoofden nooit populair was geworden, blijkt wel uit de wrange opmerking van Joan Aalwis dat *de Zobere inkomsten die Zijn bediening afwerpt* het hem onmogelijk maakte om een met zijn functie overeenstemmende staat te voeren.⁴⁸ Tenslotte was de eerloze verbanning van maha mudaliyar Leander de Saram in 1758 voor velen onder de inheemse dienaren als ook voor het Kandische hof een ongehoorde belediging die duidelijk maakte dat gouverneur Schreuder weinig op had met de tradities en de privileges van de oude Ceylonese elite.

Daarnaast vond in dezelfde periode een duidelijk waarneembare verscherping plaats van de door de voc gevoerde grondpolitiek. Deze verscherping manifesteerde zich op twee terreinen: bescherming van de kaneelgebieden en registratie van het grondbezit. Op de markt van Amsterdam steeg de prijs die voor kaneel betaald werd vanaf 1740, eerst langzaam maar na 1750 steeds sneller (afb. 11).⁴⁹ Alles wijst erop dat het de Compagnie steeds meer moeite kostte om te voldoen aan de vraag naar kaneel van een goede kwaliteit. In de ogen van de voc-bestuurders was een van de hoofdoorzaken gelegen in de stagnerende aanvoer vanuit Ceylon, waar op grote schaal door de inheemse bevolking kaneelbomen gekapt werden om plaats te maken voor bouwland en tuinen.⁵⁰ Het bewind van gouverneur Joan Gideon Loten (1752–1757) trad hier hard tegen op. Er werd een commissie ingesteld die de omvang van dit verschijnsel moest onderzoeken. Zij kreeg volmacht om tuinen, die in de laatste vijf jaar zonder toestemming waren gemaakt, te vernietigen. Lotens opvolger Schreuder ging nog een stap verder: hij liet alle tuinen vernietigen, die in de laatste vijf jaar waren aangelegd en waarvan het voortbestaan schadelijk werd geacht voor de kaneelteelt, zelfs al waren zij met toestemming van de voc aangelegd. Tevens gaf hij opdracht tot een inventarisatie van alle grond die voor kaneelverbouw in aanmerking kwam en trachtte hij zoveel mogelijk daarvan voor de Compagnie te verwerven. Daarnaast werden maatregelen uitgevaardigd tegen de vernietiging van kaneel.

Afb. 11. Prijs van kaneel op de Amsterdamse markt, 1740-1770, uitgedrukt in guldens per pond.



In de loop der tijden was op Ceylon een uiterst gecompliceerd stelsel van grondbezit gegroeid. In de vorm van belastingen in geld of natura, heffingen en verplichte diensten ontleende het voc-bestuur op Ceylon een aanzienlijk deel van haar inkomsten aan dit grondbezit. Deze belastingen en diensten varieerden sterk per gebied en waren in hoge mate afhankelijk van de aard van het grondbezit en de vorm van het grondgebruik.⁵¹ De beste manier om inzicht te verkrijgen in dit ondoorzichtige stelsel was door het in kaart te brengen. Daarbij greep men terug op de methode die ook de Portugezen en hun voorgangers, de Singalese koningen, hadden gebruikt: de registratie van het grondbezit door middel van het opstellen van zgn. *thombo's*. De *hoofdthombo* bevatte de namen van de grondbezitters, terwijl in de *landthombo* omvang, soort en vruchtbaarheid van de grond, aard van de eigendomsrechten van de gebruiker en zijn verplichtingen jegens de landsheer werden vastgelegd. Ook vermeldde de *landthombo* het areaal aan onbebouwd land. De oudste Nederlandse *thombo's* dateren van het einde van de 17de eeuw, maar omvatten slechts een deel van het Compagniegebied. Op initiatief van gouverneur Van

Imhoff werd in 1740 een begin gemaakt met een systematische registratie van de grond in de zuid-westelijke provincies.⁵² Het werk vorderde langzaam: pas in augustus 1759, onder het bewind van gouverneur Schreuder kwam de *thombo* voor de *dessavonie* Colombo gereed. De *thombo* voor het *chrammement* Galle was aan het einde van Schreuders ambtstermijn nog niet voltooid. De nieuwe richting die de Compagnie met haar grondpolitiek was ingeslagen, wekte in toenemende mate weerstand onder de Singalese bevolking. De inheemse hoofden vreesden dat het opstellen van *thombo's* de *voc* de kennis zou verschaffen waarop zij lange tijd een monopolie hadden gehad en waaraan zij hun invloed op het bestuur ontleenden. Daarnaast leidden de vernietiging van tuinen en het reserveren van grond uitsluitend voor de kaneelteelt, juist in een periode waarin de druk op het land als gevolg van bevolkingsaanwas enorm was toegenomen⁵³, tot grote sociale spanningen in het Compagniegebied.

Opstand en oorlog met Kandy, 1761–1766

Vooral in het zuiden rond Matara en in de Alutkuru, Hapitigam en Siyane korales ten noorden van Colombo was het tijdens het bewind van gouverneur Schreuder herhaaldelijk onrustig. Opgestookt door inheemse hoofden, weigerde de bevolking de herendiensten te verrichten. Om de rust te herstellen stuurde de Compagnie verschillende malen troepen naar de opstandige gebieden. Zo werd in mei 1760 Anthony Diderig naar de Siyane korale gestuurd. Hij werd bijgestaan door Joan Aalwis, die de veertien *randjes*⁵⁴ lascorijnen van de Porta aanvoerde. Na het herstel van de rust adviseerde de maha mudaliyar bij de bestraffing van de onruststokers.⁵⁵ Tot eind 1760 slaagde de Compagnie er op die manier in om de rust te bewaren. Maar vanaf dat moment zou het optreden van de Kandiërs het precaire evenwicht in de Compagniesgebieden grondig verstoren.

Aanleiding hiervoor was een in juli 1760 ontdekte samenzwering tegen het leven van koning Kirti Sri Raja Sinha. De geschrokken koning zag er, waarschijnlijk ten onrechte, de hand van de Compagnie in. De samenzweerders werden streng gestraft en het hof gezuiverd van de voc gunstig gezinde elementen. Van nu af aan waren koning en hof vastbesloten om de Compagnie eens en voor altijd van het eiland te verdrijven. Zij diende *ten desen Eilande geene plaats te bezitten al waare dezelve ook niet grooter dan de uijtgebreidheid van een mostaart Zaatje*.⁵⁶

De onvrede onder de bevolking in de Compagniesgebieden leek hiertoe een zeer geschikte gelegenheid te bieden. Zonder de voc officieel de oorlog te verklaren, stuurde de koning zijn hovelingen met troepen de Compagniesgebieden in, zogenaamd om te onderzoeken of de klachten van naar Kandy gevluchte voc-onderdanen over de onrechtvaardige behandeling die zij van de Compagnie genoten gegrond waren. In werkelijkheid trokken de Kandiërs van dorp naar dorp om de bevolking uit naam van de koning met beloften en dreigementen tegen de voc op te zetten. Vooral in die gebieden waar het onder gouverneur Schreuder al eerder onrustig was geweest, had de Kandi-

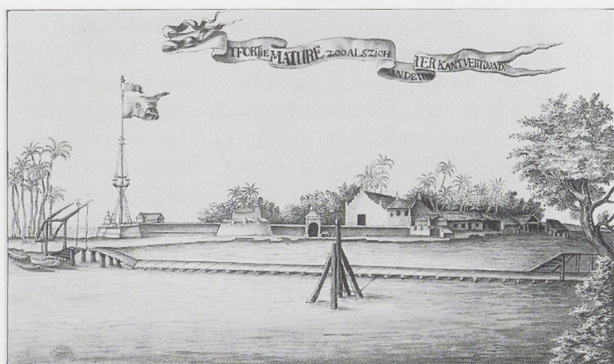
sche opzet succes: in groten getale liepen de inheemse hoofden over naar de koning. Dit voorbeeld werd gevolgd door de bevolking, die weigerde nog langer de herendiensten te verrichten. Gezamenlijk maakten Kandiërs en opstandelingen de wegen onbegaanbaar door wegversperringen en batterijen op te werpen en door bruggen af te breken. Pakhuizen en pleisterplaatsen van de Compagnie werden in brand gestoken en de gewassen op het veld vernietigd. Degenen die de Compagnie trouw bleven, vluchtten de bossen in. Hun huizen en bezittingen werden geplunderd. Tot de gedupeerden behoorde ook Joan Aalwis. De maha mudaliyar bezat tuinen en bouwland in de Salpiti en Hewagam korales. Deze werden door de Kandiërs en hun medestanders verwoest *om de wille hij* [i.e. Joan Aalwis] *haar Edele* [i.e. de Compagnie] *niet hadde willen verlaten*. De Compagnie stelde hem schadeloos met een tuin ter waarde van 1650 rijksdaalders in het dorp Carlewelle in de Raygam korale.⁵⁷ Kennelijk moest hij veiligheidshalve zelfs zijn huis verlaten om zich te Colombo te vestigen: gedurende een half jaar ontving hij maandelijks een bedrag van 3 rijksdaalders en 24 stuivers voor het betalen van huur.⁵⁸

Terwijl de bevolking van de Alutkuru, Hapitigam, Siyane en Hewagam korales in het noorden, en in het gebied van Matara tot aan de Walawe Ganga in het zuiden en masse de zijde van de Kandiërs koos, bleef de bevolking in de korales gelegen tussen Colombo en Galle in meerderheid de Compagnie trouw. Maar Kandische invallen richtten ook hier grote schade aan: de bevolking werd geïntimideerd en geterroriseerd, verbindingen werden verbroken en de inzameling van kaneel was niet langer mogelijk.⁵⁹ Het voc bewind reageerde weinig alert. Het duurde geruime tijd eer de daadwerkelijke omvang van het gebeuren tot de bestuurders in Colombo doordrong.⁶⁰ Tevens wilde men tot elke prijs een confrontatie met Kandy vermijden om de Engelsen, die zeer geïnteresseerd waren in het eiland, geen aanleiding te geven zich in de Ceylonese aangelegenheden te mengen. Gouverneur Schreuder beperkte zich dan ook tot het sturen van versterkingen naar de meest bedreigde plaatsen, terwijl hij

bleef proberen om langs diplomatieke weg tot een oplossing te komen. Vrijwel gelijktijdig braken in de begindagen van 1761 de eerste schermutselingen uit. Naar Negombo gezonden versterkingen stuitten op Kandische troepen en slaagden erin die te verdrijven. Maar een confrontatie in de Morawa korale liep veel minder goed af: een Nederlands detachement liep in een hinderlaag en werd afgeslacht. Schreuder belastte nu, op 17 januari 1761, majoor A.F. Bisschoff met de leiding over de militaire operaties. In het noorden spitste de strijd zich toe rond het fort Hanwelle, gelegen in de Hewagam korale op een heuvel aan de zuidelijke oever van de Kelani rivier, ruim twintig kilometer stroomopwaarts van de hoofdstad. Begin februari had majoor A.F. Bisschoff het fort achtergelaten met een bezetting van 130 koppen en proviand voor drie maanden, maar in de weken daarna raakte het volledig van de buitenwereld afgesneden. Zes weken lang werd het door de Kandiers belegerd, totdat het garnizoen zich op 23 maart door gebrek aan water gedwongen zag om in te gaan op het Kandische aanbod van overgave op voorwaarde van vrije aftocht naar Colombo. Maar toen de 50 overlevenden van het garnizoen het fort hadden verlaten, werden zij op bevel van de koning zelf zonder pardon door de Kandiers gedood. Niets illustreert beter de koppige vastberadenheid van de Kandiers om de *voc* voorgoed van het eiland te verdrijven. Gelijktijdig met de operaties in het noorden drong in het zuiden een grote Kandische legermacht het Compagniesgebied binnen. Deze stond onder leiding van *Groot Adigaar*⁶¹ Galegoda Ralahamy, het brein achter de Kandische aanvalsoepzet en een tegenstander van formaat. Hij zette zijn hoofdkwartier op ten noordwesten van Matara om van daaruit de *voc*-steunpunten Katuwana en Hakmana met garnizoenen van respectievelijk 211 en ca. 60 man sterk, te omsingelen. Na het echee in de Morawa-korale ontving de *Commandeur* van Galle⁶², Abraham Samlant vanuit Colombo opdracht om alle troepen in het gebied van Matara, met uitzondering van het garnizoen van Katuwana, samen te trekken om de opstandelingen *op eene*

gevoelige wijze het rebelleeren te verleen.⁶³ In overeenstemming hiermee beval hij *dessave*⁶⁴ Leembruggen om het bedreigde en onhoudbaar geachte fort Hakmana op te geven en zich naar het aan de kust gelegen Tangalle terug te trekken. Maar nauwelijks tien dagen later besloot hij om deze plaats te evacueren, zonder dat hij ook maar een moment stil stond bij de orders die hij aan Leembruggen had gegeven. De evacuatie vond plaats vóór 20 januari: met het schip de *Standvastigheid* werd het garnizoen van Tangalle naar Matara overgebracht.⁶⁵ Leembruggen en zijn mannen bevonden zich niet onder de geëvacueerde troepen. En nu besepte ook commandeur Samlant dat de *dessave* in groot gevaar verkeerde wanneer hij fort Hakmana zou verlaten. Om hem te waarschuwen stuurde hij op 20 januari de net uit Tangalle aangekomen troepen, met versterkingen aangevuld tot 150 man, naar Hakmana. De expeditie bereikte het fort, maar kwam te laat: Hakmana stond in brand en van Leembruggen en zijn mensen ontbrak elk spoor. Onverrichter zake werd de terugtocht naar Matara aanvaard, waar de balans van deze zinloze expeditie werd opgemaakt: ruim 40 doden en vermisten en 20 zwaar gewonden. In de ochtend van diezelfde noodlottige 20ste januari begon *dessave* Leembruggen aan zijn gevaarlijke tocht dwars door vijandelijk gebied. Onophoudelijk werden zijn troepen onderweg bestookt en slechts ten koste van grote verliezen slaagden zij er uiteindelijk in om de kust te bereiken. Maar toen was Tangalle allang niet meer in het bezit van de Compagnie, zodat de *dessave* en zijn troepen in handen vielen van de Kandiers. Vrijwel allen gewond en zonder munitie restte de laatste 50 overlevenden van het 211 man sterke garnizoen tenslotte weinig anders dan zich aan de vijand over te geven. Man voor man werden zij voor Tangalle door de Kandiers afgemaakt, net zoals het garnizoen van Hanwelle. Niet lang daarna viel ook het ingesloten Katuwana. Ook hier werd vrijwel het gehele garnizoen uitgemoord. In plaats van de beoogde concentratie van troepen tot stand te brengen, leed de *voc* in het commandement Galle zeer zware verliezen. Ten oosten van Galle restte de Compa-

Afb. 12. 'T fortje Mature zoals zich aan de waterkant vertoont. Pen in bruin, penseel in grijs, 18de eeuw, 173 x 295 mm. Gezicht op Matara vanuit het oosten, gelegen achter de muur die de landtong doorsnijdt. Op



gnie nu nog slechts één steunpunt: Matara, na Galle de belangrijkste plaats in het zuiden. Gelegen op een landtong van nog geen 300 meter breed, gevormd door de monding van de Nilwala rivier en de zee, werd de stad aan drie zijden omgeven door water. Aan de landzijde, oostelijk van de stad, werd de landtong doorsneden door een vijf meter hoge verdedigingsmuur met drie kleine uitspringende bastions en een gracht (afb. 12).⁶⁶

Terwijl Matara via zee bevoorrad en versterkt werd, maakte de Groot Adigaar zich op om de stad aan te vallen. Eind februari betrokken zijn troepen stellingen tegenover de verdedigingsmuur en op de andere oever van de rivier. Van daaruit werd de stad vrijwel onophoudelijk onder vuur genomen. De verdedigers waren niet bij machte om door middel van sorties de vijandelijke batterijen uit te schakelen en moesten toezien hoe de belegeraars steeds dichterbij naderden, terwijl zij stad en muur langzaam in puin schoten. Toen duidelijk werd dat het niet mogelijk was om Matara tot het einde van de moesson in november te verdedigen, werd de stad op 24 maart 1761 geëvacueerd en aan de Kandiers prijs gegeven.

De geringe paraatheid van de Nederlandse defensie en het weinig daadkrachtige, en in sommige gevallen manifest incompetent optreden van een aantal VOC-dienaren⁶⁷ maakten dat de eerste drie maanden van 1761 voor de Compagnie een dramatisch verloop kenden. Maar met de zware nederlagen van januari en eind maart was voorlopig het dieptepunt van de crisis bereikt. In de daarop

de achtergrond, links van de vlag, de zee; op de voorgrond, de Nilwala rivier en de brug.

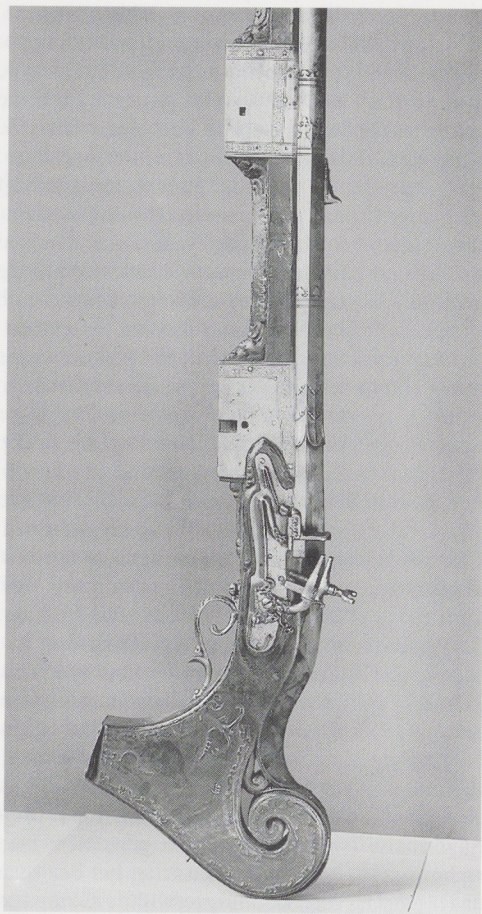
volgende maanden slaagde de Compagnie erin om haar positie te consolideren en langzamerhand een deel van het verloren terrein terug te winnen. Van groot belang was dat het strategisch uiterst belangrijke fort Negombo met succes een langdurige belegering doorstond.⁶⁸ Met snelle, gerichte uitvallen verhinderde het garnizoen dat de Kandiers stellingen rond de stad opwierpen. Tijdens het beleg leden zij dan ook grote verliezen. Geleidelijk nam de Compagnie het initiatief over van de Kandiers. Vanaf medio april al werden op bevel van Colombo door de garnizoenen van Kalutara en Galle op beperkte schaal de eerste offensieve operaties uitgevoerd. Doel van de acties was om de belangrijke Gaalse landweg, die Colombo met Galle verbond, te zuiveren van batterijen en wegversperringen. Met steun van de chalias die de VOC trouw gebleven waren, kon deze belangrijke verbinding half augustus 1761 weer opengesteld worden, al werden de wachtposten langs de weg wel met een dubbele bezetting lascorijnen bemand.

Bovendien kwam nu een gestage stroom brieven op gang, gericht aan gouverneur Schreuder of aan andere hoge VOC-dienaren, maar in sommige gevallen ook aan maha mudaliyar Joan Aalwis, waarin hoofden en inwoners uit verschillende korales zich van de koning distantieerden en berouw toonden voor het verzaken van hun verplichte diensten.⁶⁹ Aan het einde van het jaar 1761 richtten inwoners van een aantal door de Kandiers bezette gebieden zich zelfs per brief tot de koning met de smeekbede om de rust te herstellen.⁷⁰ Het belangrijkste succes vond plaats kort voor het afreizen van Schreuder: na bijna een jaar veroverde een expeditieleger onder bevel van majoor A.F. Bisschoff op 26 februari 1762 de stad Matara zonder slag of stoot op de Kandiers.

Toen Jan Schreuder op 17 maart 1762 zijn functie van gouverneur over Ceylon overdroeg en met het schip Borssele naar Batavia vertrok, stonden de zaken er voor de VOC in militair opzicht dan ook beter voor dan in de beginmaanden van 1761. Maar de strijd was nog lang niet gestreden. De koning hield hardnekkig vast aan het bezit van de opstandige korales, terwijl de Compagnie uit was

Afb. 13. Gingal of sprinkhaan, een zwaar soort donderbus door gouverneur Van Eck meegenomen van zijn expeditie naar Kandy, Ceylon, vóór 1765. Inv. nr. NM 519.

op genoegdoening voor het beschamende gezichtsverlies. De oorlog zou dan ook nog meer dan drie jaar voortduren. In die jaren ondervond de Compagnie dat de Kandiers uiterst taai tegenstanders waren, geducht vanwege hun guerrilla-tactiek en in het voordeel door hun veel betere kennis van het terrein. De VOC leed gevoelige verliezen, vooral door toedoen van de gevreesde *gingals* of *sprinkhanen*, zware donderbussen op verplaatsbare onderstellen (afb. 13), terwijl zij zich bovendien genoodzaakt zag om een aantal belangrijke innovaties door te voeren op militair en tactisch vlak.⁷¹ Pas nadat een expeditie onder leiding van gouverneur Van Eck er in 1765 in was geslaagd om tot in het hart van het Kandische rijk door te dringen, de hoofdstad te plunderen en de koning op



de vlucht te jagen, en na het vastberaden optreden van zijn opvolger Imam Falck waren beide partijen bereid om over vrede te praten. Na lange en moeizame onderhandelingen werd op vrijdag 14 februari 1766 in het Gouverneurshuis te Colombo de vrede getekend (afb. 14). Het verdrag, bestaande uit 25 punten, betekende een regelrechte overwinning voor de Compagnie. De koning erkende de soevereiniteit van de Compagnie over de gebieden die zij sinds 1658 de facto bestuurd en deed afstand van de gehele zee-kust tot een mijl landinwaarts, terwijl de VOC het recht kreeg om in zijn landen kaneel te schillen. Met het verdrag van Colombo kwam een einde aan zes jaar oorlog tussen Compagnie en koning. Het verdrag gaf de Compagnie het volledige monopolie op kaneel en vergrootte de afhankelijkheid van Kandy ten opzichte van de Compagnie. Tegelijkertijd betekende het verdrag van Colombo het einde van de carrière van Joan Aalwis in dienst van de VOC. Als tolk en adviseur was hij op 14 februari 1766 aanwezig bij de ondertekening van het verdrag.⁷² Ook maakte hij deel uit van de commissie die de Singalese vertaling van het verdrag moest verzorgen.⁷³ Het zou zijn laatste optreden zijn. Kort daarop overleed Joan Aalwis Wijewarddene Senewiratne.

De penning van Joan Aalwis en diens rol in de laasten onlusten

Het bijzondere van de Schreuder-penning is gelegen in het feit dat de ontvanger een inheemse Compagniesdienaar was. Dat betekent geenszins dat maha mudaliyar Joan Aalwis de enige Ceylonees was die uit handen van de VOC een erketen ontving. In navolging van de Singalese koningen beloonde zowel de Compagnie als de koning van Kandy inheemse dienaren met allerlei erbewijzen, waaronder ketens en penningen.⁷⁴ In de sterk hiërarchische kastenmaatschappij die Ceylon was, vormden dergelijke objecten fel begeerde onderscheidings-tekenen voor de leden van de trotse en ergevoelige elite. Pieris spreekt van een *amiable weakness* en stelt: *their craving for such tokens of honour was inordinate, even though the Fountain of Honour was no longer*

Afb. 14. Ontvangst van de gezanten van de koning van Kandy door gouverneur Imam Falck en de leden van de Politieke Raad in de Grote Ontvangstzaal van het Gouverneurshuis te Colombo. Aquareel door C. F. Reimer, Colombo 1772. Inv. n^o ~~1804~~ 18, 280 x 430 mm. De

RP-7-1904-18

ondertekening van het vredesverdrag in 1766 vond in dezelfde ontvangstzaal plaats. Links twee inheemse Compagniesdienaren. Een van hen is Don Joan Illan-gakoon, tweede maha mudaliyar onder, en opvolger van Joan Aalwis.



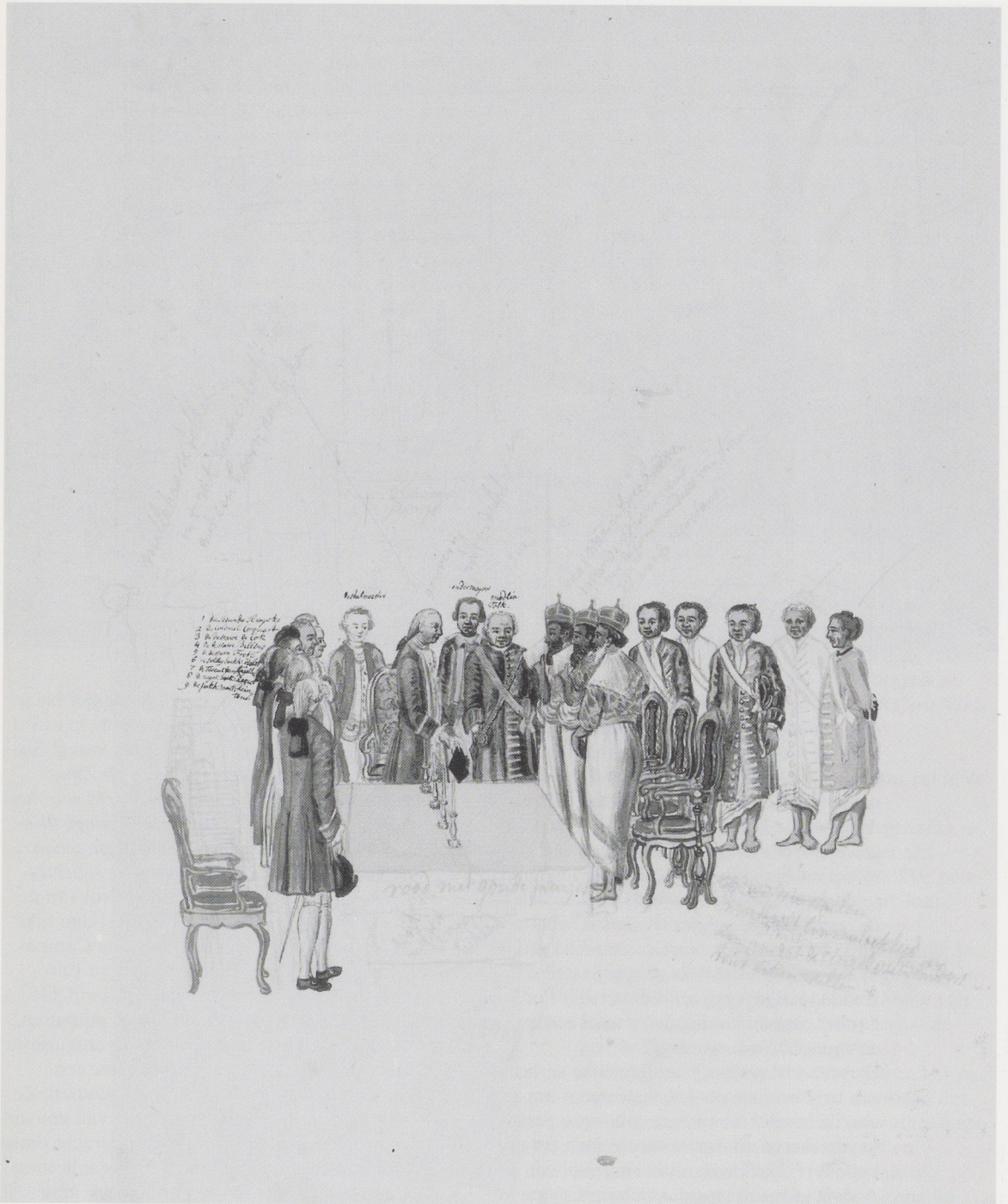
Abbeelding der sijnre Audientie verkent door ZYN WELEDELE, GROOTAGTBAARE de Heer GOUVERNEUR en DIRECTEUR van t Eyland CEYLON, te de saan t sijnre Gesandtschap van den Koning van Candia te COLOMBO, in den Jaare 1772.

a semi-divine King, but a merchant on a monthly salary and allowances.⁷⁵ Twee voorbeelden mogen volstaan om dit te illustreren. Een van de tekeningen van Jan Brandes toont hoe maha mudaliyar Nicolas Dias Abayasinha Amarasekera (1719–1794) ter gelegenheid van de ontvangst van een gezantschap uit Kandy vol trots zijn gouden erketen draagt (afb. 15 en 16). Het grote belang dat men aan dergelijke symbolen hechtte, blijkt voorts uit de reactie van maha mudaliyar Philip Philipsz die zich gepasseerd voelde toen in 1754 een lid van zijn Porta uit handen van de koning een aantal eerbewijzen ontving: hij nam ontslag.⁷⁶ De voc wist precies hoe dergelijke eerbewijzen te gebruiken als een instrument om zich van de loyaliteit van haar inheemse personeel te verzekeren en om de verdiensten ervan te belonen.⁷⁷ Dat brengt ons bij de rol van Joan Aalwis in het drama dat zich op Ceylon voltrok. Hij ontving van gouverneur Schreuder een prachtige gouden keten, maar wat waren

zijn verdiensten jegens de Compagnie? Naar eigen zeggen waren deze niet groot. In een verzoekschrift uit november 1761 vraagt hij gouverneur Schreuder om *meer op Zijne onvervalschte trouwe en waare Zucht voor het belang van DE: Comp: als op de geringe diensten waar door hij gelegenheid heeft gehad dezelve aan den dag te leggen ... te reflecteren*.⁷⁸ Kijken we naar de militaire rol van de Porta in de strijd met de Kandiers, dan lijkt deze opmerking volkomen juist: de Compagnie maakte uitsluitend gebruik van Europese en oosterse troepen, daar zij twijfelde aan de loyaliteit van de inheemse militairen. Toch speelden Joan Aalwis en de organisatie waaraan hij leiding gaf allesbehalve een ondergeschikte rol in de *laasten onlusten*. Zo ontving hij op 10 november 1760 van gouverneur Schreuder de belangrijke opdracht om samen met een aantal andere hoge inheemse Compagniesdienaren een onderzoek in te stellen naar klachten die de inwoners van de Compagniesgebieden bij de koning van

Afb. 15. Ontvangst van de gezanten van de koning van Kandy. Penseel in kleur over schets in potlood door Jan Brandes, Ceylon 1785. Inv. nr. NG.1985-7-3-127, 326 x 475 mm (detail). De ontvangst van de gezanten

vond plaats in de Grote Ontvangstzaal van het Gouverneurshuis te Colombo.



Afb. 16. Modlia of tolk van de Gouverneur op Ceylon met een groen fluwele rok en goud degenbandelier met een goude degen, en een goude ketting om door Jan Brandes, Ceylon 1785. Penseel in kleur over schets in



Kandy over de voc hadden ingediend. Door de koning werden deze aangegrepen als rechtvaardiging om zijn mensen naar de Compagniesgebieden te sturen. Op grond van brieven en gesprekken met hoofden en inwoners van de genoemde gebieden kwam de commissie op 9 januari 1761 tot de verstrekkende conclusie dat het optreden van de Compagnie niet had geleid tot wijd verbreide onvrede onder de bevolking, dat de klachten het werk waren van *welbekenden roervinken*⁷⁹ en dat het optreden van de Kandiërs derhalve niet gerechtvaardigd was.

Tevens droeg maha mudaliyar Joan Aalwis de verantwoordelijkheid voor het recruterende en sturen van briefdragers en spionnen, en verzorgde hij hun betaling. Met de onlusten braken drukke tijden aan: zo diende Joan Aalwis in september 1761 een rekening in van 560 rijksdaalders en 18 stuivers, betaald aan meer dan 40 personen uitgezonden in de eerste acht maanden van 1761.⁸⁰

Eind april 1761 werd Joan Aalwis zelf op pad gestuurd. Met vier andere hoofden trok hij vanuit Colombo over de Gaalse landweg zuidwaarts tot aan Paniture om de bevolking aan te sporen de Compagnie trouw te blijven. Zij werden vergezeld van betrouwbare lascorijnen die een tiental personen oppakten en naar Colombo afvoerden.⁸¹ Daarnaast adviseerde Aalwis de gouverneur zoals gebruikelijk bij het vaststellen van de strafmaat.

potlood. Inv. nr. NG 1987-7-3-124, 163 x 209 mm. Afgebeeld is maha mudaliyar Nicolas Dias (1719-1794). Aan een keten om zijn middel draagt hij een ovale penning van goud.

Voor het Nederlandse bestuur op Ceylon waren Joan Aalwis en zijn Porta van eminent belang. Zij dienden gouverneur Schreuder van advies, voorzagen hem van inlichtingen en wendden hun invloed en hun gezag over de bevolking aan ten dienste van de Compagnie. In die zin vervulden zij een sleutelrol: zij fungeerden niet alleen als de ogen en de oren van de voc, maar vormden in feite de verpersoonlijking van haar gezag over de inheemse bevolking. De dramatische gebeurtenissen tijdens het bewind van gouverneur Schreuder maakten nogmaals duidelijk hoe onmisbaar steun van de lokale hoofden voor de Compagnie was. Met het wegvallen van die steun werden grote delen van het voc-territorium praktisch onbestuurbaar. De Porta van de gouverneur bleef echter wel trouw aan de Compagnie. Vol lof merkt Schreuder dan ook in zijn *Memoir* op: *geduurende myne regeering heb ik nog geene betere aan mijn Porta gehad dan de tegenswoordige, die zelfs in de jongste onlusten my altoos getrouw gebleeven zijn en waarvan ik veel dienst genomen, ja ook veel staat op hebbe kunnen maken*.⁸² Maar Schreuder liet het niet bij woorden alleen: hij toonde zijn dankbaarheid door op 17 maart 1762, bij zijn vertrek naar Batavia aan Joan Aalwis Widjeje Warddene Senewiratne, hoofd van de Porta, een prachtige gouden penning te vereren.⁸³

Noten

* Graag wil ik de volgende mensen bedanken, die geholpen hebben bij de totstandkoming van dit artikel: Joan Aalwis en Jan Schreuder uit Ceylon, Wim Vroom, Bas Kist en Monic Kohlen van het Rijksmuseum, Lodewijk Wagenaar van het Amsterdams Historisch Museum, Martine Wolff van de Stichting CNO, Marjan Scharloo van het Koninklijk Penningkabinet te Leiden, Albert Scheffers van 's Rijks Munt te Utrecht, en Mariëtte Groeneveld en Von Uitenhage de Mist-Verspyck.

¹ De collectie juwelen die Julius Valentijn Stein van Gollenesse, gouverneur van Ceylon (1742–1751) in 1754 schonk aan Anna van Hannover, weduwe van stadhouder Willem IV, is anders dan men altijd heeft gemeend, niet afkomstig van Ceylon. Met dank aan Pauline Lunsingh-Scheurleer, wier onderzoek naar de sierraden zal verschijnen in een speciaal nummer van het tijdschrift *Marg*.

² Inv. nrs.: NM 519 (afb. 9), NM 560, NM 1015, NM 7112, NM 7114, BR. 554. Het kanon, NM 1015, werd in 1746 aan de koning van Kandy geschonken. Waarschijnlijk maakte een van de kastanes, NM 560, deel uit van diens regalia, cf. VOC 3143, Resolutie van de Politieke Raad te Colombo, 22 okt. 1765, f. 2281–2283, berustend in de Eerste Afdeling van het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage. Stukken uit het VOC-archief worden in het vervolg weergegeven als: ARA, VOC.

³ De collectie tekeningen van Jan Brandes heeft de inv. nrs.: NG 362 t/m NG 371, NG 377 t/m NG 380 en NG 1985–7–1 t/m NG 1985–7–6; cf. R. van Luttervelt, 'Jan Brandes, predikant, landeigenaar en tekenaar', *Bulletin van de Koninklijke Oudheidkundige Bond* 11 (1958), pp. 29–38; H. Visser, 'Jan Brandes, de Lutherse predikant-tekenaar', *Bulletin van het Rijksmuseum* 34 (1986), pp. 67–81.

⁴ Inv. nr.: br. 980. Hoogte: 12.8 cm, breedte: 10.1 cm, gewicht: 82.75 gr.

⁵ Cf. J.S. Coevorden, 'Chronologische lijst van gedenk- en legpenningen, eereteekens [...] en andere penningen, betrekking hebbende op de voormalige en tegenwoordige bezittingen der Nederlanders, beoosten de Kaap de Goede Hoop', *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde* 14 (1864) 24–37, 15 (1866) 209–219, 16 (1867) 347–351 en 19 (1870) 358–361; P. A. Leupe, 'Iets over eenige gedenkpenningen en andere vereeringen, door of vanwege de Oost-Indische Comp^e. gedaan', *Bijdragen tot de Taal- Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië*, Nieuwe Reeks 8 (1864), pp. 197–214; T. Koot, 'De keten van gouverneur Godske', *Spiegel Historiaal* 4 (1969), pp. 246–248; *Geuzenpenning* 1 (1961), p. 6.

⁶ Mattheus van den Broucke was van 1658 tot 1663 directeur van Bengalen. Hij leidde de retourvloot van 1670. Ysbrand Godske (ca. 1626–?) was van 1656 tot 1661 commandeur van Gale, van 1665 tot 1667 commandeur van Cochin, van 1668 tot 1670 directeur van Gamron en van 1672 tot 1676 gouverneur van de Kaap. Hij leidde de retour-

vloot van 1677. Cf. W. Wijnandts van Resandt, *De gezaghebbers der Oost-Indische Compagnie op hare Buiten-Comptoirs in Azië*, Amsterdam 1944, pp. 27–28, pp. 180–181, en Koot, *op. cit.* (noot 5), pp. 247–248.

⁷ Sybrand Abbema (1637–1684) was van 1676 tot 1678 directeur van Soeratte. Hij leidde de retourvloot van 1680, cf. Wijnandts van Resandt, *op. cit.* (noot 6), pp. 283–284.

⁸ Cf. *Geuzenpenning*, *op. cit.* (noot 5), p. 6.

⁹ In het VOC-archief trof ik geen verwijzing aan naar de penning die aan Joan Aalwis Widjewardene Senewiratne werd geschonken.

¹⁰ Wijnandts van Resandt, *op. cit.* (noot 6), pp. 79–81.

¹¹ *Memoir of Jan Schreuder, Governor of Ceylon, 1762* (ed. E. Reimers), Colombo 1946. Ik verwijs zowel naar de Engelse vertaling (het paginanummer voor de schuine streep) als naar het Nederlandse origineel (het paginanummer achter de schuine streep).

¹² Meestal wordt hij kortweg Joan Aalwis genoemd. Ook komen de varianten Aalvis en Alvis voor. Widjewardene en Senewiratne zijn *patabendi*-namen, persoonlijke erenamen die bij verheffing tot een bepaald ambt aangenomen of verleend werden. Over het dragen ervan werd belasting geheven. De namen hadden een betekenis: zo betekende Senewiratne 'gem of commanders' en Widjewardene 'increaser of victories', zie E. Reimers, 'Some Sinhalese Names and Surnames', *Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society* 31 (1930), pp. 437–452. Cf. ook noot 76.

¹³ ARA, VOC 2524, Rapport Examinatie van Kwekelingen in Seminarie te Colombo, 2 nov. 1741, f. 1748.

¹⁴ ARA, VOC 2186, Rap. Ex. Semin., 1 nov. 1731, f. 1392–1394 spreekt van *twaalff nieuwe quekelingen voorleden jaar in 't seminarium aangenomen*.

¹⁵ Het seminarie te Colombo werd opgericht in 1696 tijdens het bewind van gouverneur Thomas van Rhee (1692–1697). Het bedoelde een opleidingsinstituut te zijn voor een inheemse geestelijkheid, wier taak het zou zijn de lokale bevolking voor het protestantisme te winnen. In de praktijk functioneerde het seminarie vooral als school voor de zonen van de lokale hoofden, die er een opstap voor een carrière in dienst van de VOC in zagen. Cf. J. van Goor, *Jan Kompenie as Schoolmaster. Dutch Education in Ceylon 1690–1795*, Utrecht 1978, pp. 68 en 71.

¹⁶ ARA, VOC 2273, Rap. Ex. Semin., 7 nov. 1733, f. 2274.

¹⁷ Van Goor, *op. cit.* (noot 15), pp. 68 en 71.

¹⁸ ARA, VOC 2224, Rap. Ex. Semin., 5 nov. 1732, f. 1743.

¹⁹ Johannes D'Outrein (1662–1722), was in 1685 predikant te Oostzaan, in 1687 te Franeker, in 1691 te Arnhem, in 1703 te Dordrecht en in 1708 te Amsterdam. Hij schreef een groot aantal theologische werken. Zijn *Korte Schets der Goddelijke Waarheden* verscheen in 1687, werd vijftien maal herdrukt en in verschillende talen vertaald. Cf. *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel II, Leiden 1912, pp. 1047–1049.

²⁰ ARA, VOC 2492, Rap. Ex. Semin., 17 nov. 1740, f. 1581–1582. Ook werd onderwijs gegeven in Grieks en Hebreeuws. Zo verbaasde gouverneur Van Imhoff (1736–1740) zich over het gemak waarmee *die zwarte kereltjes konden ratelen in het Latijn en construeren in het Grieks*, in: C.R. Boxer, *Het profijt van de macht. De republiek en haar overzeese expansie, 1600–1800*, Amsterdam 1988, p. 122.

²¹ Joan Aalwis wordt tussen 1732 en 1741 in alle rapporten aangaande de jaarlijks door de leerlingen van het seminarie afgelegde examens met naam genoemd. Alleen het rapport betreffende het jaar 1734 trof ik niet aan, cf. ARA, VOC 2224, f. 1742–1745 (5 nov. 1732); ARA, VOC 2273, f. 2273–2275 (7 nov. 1733); ARA, VOC 2337, f. 1395–1396 (6 dec. 1735); ARA, VOC 2374, f. 2374–2375 (3 nov. 1736); ARA, VOC 2402, f. 1926–1927 (13 jan. 1738); ARA, VOC 2431, f. 1786–1789 (12 nov. 1738); ARA, VOC 2460, f. 2044–2047 (13 nov. 1739); ARA, VOC 2492, f. 1581–1583 (17 nov. 1740); ARA, VOC 2524, f. 1745–1749 (2 nov. 1741).

²² ARA, VOC 2524, Rap. Ex. Semin., 2 nov. 1741, f. 1745–1749: *Zeggende Zijne eerw: [Johannes Philippus Wetzelijs, rector van het seminarie te Colombo] wijders dat Jan Alvis van Galkisse ook bij na altijd siek is geweest, dog al ware hij ook gesond, egter so wijng als eenen Philip Hieronijmus, ooid tot perfectie sal komen*. Van deze Philip Hieronijmus werd in het examenrapport van 1742 gezegd dat hij *juist de bekwaamste en capaciteitste niet en is om aan teleeren*, cf. ARA, VOC 2560, Rap. Ex. Sem., 12 nov. 1742, f. 1742.

²³ ARA, VOC 2597, Res. 9 dec. 1743, f. 1471 meldt dat *in de voorleden Jare twee Singaleesen ... wegens siektens als andersints het seminarie hadden verlaten*. Een van hen werd tolk aan de Scholarchale vergadering te Colombo. Hiermee is Joan Aalwis bedoeld.

²⁴ Van Goor, *op. cit.* (noot 15), p. 110 e.v.; M.W. Jurriaanse, *Catalogue of the Archives of the Dutch Central Government of Coastal Ceylon 1640–1796*, Colombo 1943, pp. 261–263 en E. Reimers, *The Dutch Parish Registers (School Thombos) of Ceylon*, Ceylon 1950.

²⁵ Mogelijk in januari 1758 op het moment dat maha mudaliyar Leander de Saram op beschuldiging van verraad naar Kaap de Goede Hoop werd verbannen, cf. ARA, VOC 2926, Res. 21 jan. 1759, f. 66.

²⁶ *Memoir, op. cit.* (noot 11), pp. 49/148.

²⁷ *The Maha Moodliar is always resident near the person of the Governor. He never sits down in my presence, nor appears before me in shoes, but is in fact the Grand Vizier of Ceylon. Every order I give him is immediately executed, and whatever takes place in the island is communicated by him to me*, Frederick North, eerste Britse gouverneur van Ceylon, brief 27 okt. 1798, geciteerd in: R.K. de Silva en W.G.M. Beumer *Illustrations and Views of Dutch Ceylon, 1602–1796*, London 1988, p. 477, noot 6.

²⁸ ARA, VOC 2924 Instructie aan gezant naar Kandy, 24 jan. 1759, f. 686 spreekt van het *subiet overleyden* van Samerecoon.

²⁹ ARA, VOC 2924, Instr. 24 jan. 1759, f. 686.

³⁰ ARA, VOC 2924, Instr. 24 jan. 1759, f. 686; id. 2956, Rapport van gezant naar Kandy, 18 mrt. 1759, f. 1373 en f. 1379.

³¹ ARA, VOC 2982, Res. 15 jan. 1761, f. 387 (corrector); id. 18 nov. 1761, f. 1048 (boedelkamer); id. 9 mei 1766, f. 1818 (landraad); cf. ook W.H. Vroom, 'Jan Brandes, De Landraad te Colombo', *Bulletin van het Rijksmuseum* 37 (1989), pp. 253–255.

³² Hij overleed kinderloos tussen 14 februari en 2 mei 1766, cf. resp. ARA, VOC 3171, Conferentie met Kandische gezanten, 14 feb. 1766, f. 253 en ARA, VOC 3175, Res. 2 mei 1766, f. 1806–1807.

³³ Ook aan de westkust van India werd kaneel geproduceerd. Deze was kwalitatief inferieur aan het Ceylonese produkt. Na 1663 was de greep van de Compagnie op dit gebied dusdanig dat zij de alhier geproduceerde kaneel van de markt kon weren. Zie S. Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon 1658–1687*, Amsterdam 1958, pp. 182 en 190.

³⁴ Kalpitiya werd in febr. 1659 bezet, Trincomalee in 1665, en Batticaloa en Kottiyar in 1668, cf. S. Arasaratnam, 'The kingdom of Kandy: aspects of its external relations and commerce,

1658–1710', *Ceylon Journal of Historical and Social Studies* 2 (1959), pp. 109–127.

³⁵ Arasaratnam, *op. cit.* (noot 34), p. 109: afgesloten van contacten met het buitenland *they* [i.e. de Kandiërs] *would lose their prosperity, their vitality and even their independence*; en p. 114: *this traffic did conduce to the prosperity of the community and sustained the vitality of its economic life.*

³⁶ De Nayakkers waren oorspronkelijk handelaren, zie L.S. Dewaraja, *The Kandyan Kingdom, 1707–1760*, Colombo 1972, p. 85: *the Nayakkars were by caste and occupation traders and hence their interests clashed with those of the Dutch*; *Memoir, op. cit.* (noot 11), p. 18/117: *de Nayakkers kenden de smaak van den handel.*

³⁷ *Dessavonie* of *dissawonia* was de Singalese naam voor het gebied bestuurd door een *des-save* of *dissawa*: een district.

³⁸ Het Commandement Jaffna bestond uit de provincies Jaffna, Mannar en de Vanni. Het gezag van de Compagnie over de Vanni was nominaal; de *dessavonie* Colombo bestond uit de Alutkuru korale, gedeelten van de Siyane en Hewagam korale, de Salpiti korale, de Pasdum korale en een deel van de Raygam en Wallawiti korale; het Commandement Galle bestond uit het andere deel van de Wallawiti, de Galu en Dolasdas korale en een deel van de Morawa korale. Arasaratnam, *op. cit.* (noot 33), p. 2 en *Land, Maps and Surveys*, deel 1 (ed. R.L. Brohier), Colombo 1950, pp. 43–44.

³⁹ De Silva, *op. cit.* (noot 27), p. 99 schat de bevolking op 350000 in de zuidelijke VOC-gebieden en op 120000 in de provincie Jaffna.

⁴⁰ Voor de organisatie van het VOC-bestuur op Ceylon, cf. Arasaratnam, *op. cit.* (noot 33), pp. 120 e.v.; S. Arasaratnam, 'The indigenous ruling class in Dutch maritime Ceylon', *The Indian Economic and Social History Review* 8 (1971), pp. 57–71; S. Arasaratnam, 'The administrative organisation of the Dutch East India Company in Ceylon', *Ceylon Journal of Historical and Social Studies* 8 (1965), pp. 1–13.

⁴¹ *Lascorijn*: iemand die in een kamp (in het Perzisch: *lashkar*) dient. Zie Jurriaanse, *op. cit.* (noot 24), p. 256: *the military forces were a separate class, although not necessarily of one caste. The ranks were filled hereditarily, and the services rendered were rewarded with land issued under certain restricting conditions...*

⁴² Arasaratnam, *op. cit.* (noot 33), p. 121 spreekt van een *caste system, with its occupa-*

tional division of society and the allocation of a particular function to each caste. Voor een overzicht van de kaste-indeling, cf. *François Valentijn's Description of Ceylon* (ed. S. Arasaratnam), London 1978, pp. 67 e.v.

⁴³ Valentijn, *op. cit.* (noot 42), p. 76.

⁴⁴ Met de nauwkeurigheid van een boekhouder, de VOC eigen, vermeldt Schreuder in zijn *Memoirie* van overgave het exacte aantal leden van de chalia-kaste: 6794. *Memoir, op. cit.* (noot 11), p. 75/174.

⁴⁵ In de Nederlandse tijd schilden de chalias 3 tot 4 maal zoveel kaneel als onder de Portugezen: respectievelijk ca. 700000 tegen ca. 200000 pond, cf. Arasaratnam, *op. cit.* (noot 33), p. 186; V. Kanapathypillai, 'Helen or costly bride: the VOC and the cinnamon trade of Sri Lanka 1766–1796' in: *K.W. Goonewardena Felicitation Volume* (ed. C.R. de Silva en S. Kiribamune), Sri Lanka 1989, pp. 133–146.

⁴⁶ Voor een uitgebreider verslag van de gebeurtenissen, leidend tot de Kandische oorlog van 1760 tot 1766 verwijs ik gaarne naar L. Wageenaar, *Galle, VOC-vestiging in Ceylon. Beschrijving van een koloniale samenleving aan de vooravond van de Singalese opstand tegen het Nederlandse gezag, 1760*, Amsterdam 1994.

⁴⁷ *Memoir, op. cit.* (noot 11), pp. 50/150 e.v.

⁴⁸ ARA, VOC 3016, Res. 11 nov. 1761, f. 2604–2605.

⁴⁹ N.W. Posthumus, *Nederlandsche Prijsgeschiedenis*, deel 1, Leiden 1943, pp. 147–150. Zie ook D.A. Kotelawe, 'Agrarian policies of the Dutch in South-West Ceylon, 1743–1767', *AAG Bijdragen* 14 (1967), pp. 3–33.

⁵⁰ I.e. boomgaarden waar kokosnoten, betelnoten, koffie, peper en fruit werden verbouwd.

⁵¹ Cf. S. Arasaratnam 'De VOC in Ceylon en Coromandel in de 17de en 18de eeuw' in: *De VOC in Azië*, Bussum 1976, p. 37 e.v.; Kotelawe, *op. cit.* (noot 49), pp. 25 e.v. en R.L. Brohier, *Links between Sri Lanka and the Netherlands. A book of Dutch Ceylon*, Colombo 1978, pp. 129 e.v. Arasaratnam spreekt van een stelsel dat *meer door gewoonten en gebruiken werd bepaald dan door geschreven recht.*

⁵² *Memoir, op. cit.* (noot 11), pp. 62–63/161: voor Jaffna en Manaar bestonden vrij goed bijgehouden thombo's.

⁵³ Kotelawe, *op. cit.* (noot 49), pp. 21–22: in de afgelopen 25 à 30 jaar was het aantal percelen bouwland gegroeid van 12000 tot ruim 30000.

⁵⁴ *Randje*, de Nederlandse vertaling van het Singalese woord *ranchuwas*: een compagnie soldaten. Een randje telde 24 man. Jurriaanse, *op. cit.* (noot 24), p. 257: *Those companies attached to the establishment or 'porta' of the Governor ... were under the command of the Maha Mudaliyar.*

⁵⁵ Een aantal malen is in de Resoluties van het jaar 1760 sprake van opstandigheid onder de bevolking in de Compagniesgebieden, cf. ARA, VOC 2982, Res. 4 mrt. 1760, f. 512; id. 2 mei 1760, f. 624–627 (over Joan Aalwis); id. 3 juni 1760, f. 702–704 (over Joan Aalwis) en id. 11 jul. 1760, f. 720–725. In dit laatste geval werd de tweede maha mudaliyar met troepen op pad gestuurd in verband met de *onpasselijkheid van den Eersten mahamodliaar*.

⁵⁶ Deze uitspraak werd gedaan door de *Groot Adigaar*, de belangrijkste raadsheer van de koning, ten overstaan van de verzamelde inwoners van een aantal korales in de Compagniesgebieden, cf. ARA, VOC 3012, Secrete Resolutie van de Politieke Raad te Ceylon, 10 jul. 1761, f. 947–948.

⁵⁷ ARA, VOC 3016, Res. 11 nov. 1761, f. 2604–2605.

⁵⁸ Van 2 april tot 3 oktober 1761, cf. resp. ARA, VOC 3012, Secr. Res. 2 apr. 1761, f. 748 en id. 3 okt. 1761, f. 964° (de paginering van ARA, VOC 3012 is niet consistent: er komen dubbele paginanummers voor, die door mij worden aangeduid met het teken: °). Dat Joan Aalwis in de nabijheid van zijn gronden woonde, blijkt uit de opmerking in ARA, VOC 3016, Res. 11 nov. 1761, f. 2604–2605 dat zijn bouwland en zijn tuinen in de Salpiti en Hewagam korale *gedeeltelijk gekogt en gedeeltelijk door hem Zelfs aangelegt en gecultiveert* waren.

⁵⁹ ARA, VOC 3012, Secr. Res. 27 aug. 1761, f. 916°: *Zedert den laatsten Januarij tot 't midden van Augusto hebben wij [de kaneelschillers] onder de geweldenarijen van 's konings Volk en 's Comp: rebelleerende onderdanen zugtende de diensten waartoe wij verpligt zijn niet gepresteert...*

⁶⁰ Nog op 20 februari 1761 schreef Schreuder aan de koning van Kandy over de opstand: *of nu dit alles met of zonder voorkennis van zijn K: M: en het opperste groote Hoff geschied is en nog geschied zullen UEds. het beste weeten, hoewel ik voor mij zulx als nog onmogelijk geloven kan*, cf. ARA, VOC 3012, Res. 20 feb. 1761, f. 662.

⁶¹ De *Groot Adigaar* of *Eerste Adigaar* was de belangrijkste raadsheer van de koning van Kandy.

⁶² Hoofd van het Commandement Galle, de hoogste VOC-dienaar in het zuiden van Ceylon.

⁶³ ARA, VOC 3012, Secr. Res. 18 jan. 1761, f. 577. Het besluit dateert van 6 jan., cf. id., f. 542.

⁶⁴ *Dessave* of *dissawa* was de Singalese naam voor de bestuurder van een *dessavonie* of *dissawonia*, een district.

⁶⁵ Het besluit Hakmana te verlaten werd per brief van 6 jan. door Galle aan Colombo meegedeeld, cf. ARA, VOC 3012, Secr. Res. 9 jan. 1761, f. 546 e.v.; per brief van 15 jan. werd de beslissing om Tangalle op te geven meegedeeld, id. 18 jan. 1761, f. 577.

⁶⁶ W.A. Nelson, *The Dutch Forts of Sri Lanka. The Military Monuments of Ceylon*, Edinburgh 1984, pp. 58 e.v.; De Silva, *op. cit.* (noot 27), pp. 172 e.v.

⁶⁷ Groot was de kritiek van Colombo op de voc-dienaren van het Commandement, met name op het optreden van Commandeur Samlant. Men hield zich te Galle meer bezig met *schrijven omme van ordres voor Zien te werden ... dan met de ontvangen ordres uijttevoeren* (ARA, VOC 3012, Secr. Res. 6 jan. 1761, f. 541). Het desastreuze verloop der gebeurtenissen werd toegeschreven aan de *onwerkzaamheid van 's Comps: magt ... en vermoedelijk ook de bedeestheid van de gebieders zelve* (id. 7 jan. 1761, f. 543), aan *onbedagt beleid* (id. 25 jan. 1761, f. 586), aan het *lange talmen en Zeker ook door schandelijke lafhertigheid* (id. 26 jan. 1761, f. 590) en tot slot aan *eene Zo slegte directie als executie onser ordres* (id. 30 jan. 1761, f. 612).

⁶⁸ Nelson, *op. cit.* (noot 66), p. 35 beschrijft Negombo als *the vitally important Dutch fort which ... served as the northern hinge to the door that opened Ceylon to invaders*; en id. p. 38: *it was Colombo's principal outer defence from the north.*

⁶⁹ ARA, VOC 3012, Secr. Res. 17 apr. 1761, f. 773; id. 2 mei 1761, f. 810; id. 17 jun. 1761, f. 905; id. 19 aug. 1761, f. 968 (een brief aan Joan Aalwis); id. 19 aug. 1761, f. 894°; id. 27 aug. 1761, f. 915° en f. 922°; id. 9 sep. 1761, f. 936° (twee brieven aan Joan Aalwis); id. 23 sep. 1761, f. 944°; H.O. Paulusz, *Secret Minutes of the Dutch Political Council 1762*, Colombo 1954, p. 28, 14 jan. 1762; id., pp. 44–45, 1 feb. 1762; id. pp. 51–55, 9 feb. 1762 (een brief aan Joan Aalwis); id. pp. 58–59, 3 mrt. 1762. Somige brieven zijn lange lijsten met talloze, per

dorp gerangschikte namen van berouwvolle onderdanen.

⁷⁰ ARA, VOC 3012, Secr. Res. 22 dec. 1761, f. 1021.

⁷¹ J.P. Puype, 'Oorlogvoering op Ceylon in de voc.-tijd' in: *Het Machtige Eyland. Ceylon en de voc.*, 's-Gravenhage 1988, pp. 64-70.

⁷² ARA, VOC 3171, Conferentie met Kandische gezanten, 14 feb. 1766, f. 253.

⁷³ ARA, VOC 3173, Secr. Res. 9 feb. 1766, f. 870: *En werd alverder verstaan hetzelfde* [de tekst van het verdrag] *in de Singaleesche spraeke te laeten over zetten door den Eerw: Predikant Filipsz als de Singaleesche tael tot zijn Moeder tael hebbende, en door de Maha Modliaers Johan Alvis en Don Johan Ilangakoon, onder toezicht van den taalkundigen Predikant Bronsveld.*

⁷⁴ P.E. Pieris, *Ceylon and the Hollanders 1656-1796*, Colombo 1918, pp. 30 en 72 noemt gouden plaquettes, penningen afgezet met edelstenen en penningen met opschrift in het Latijn. Zie ook de afbeelding voorin het boek van de penning die gouverneur Laurens Pyl (1679-1692) schonk aan Navaratna van Matara. In zijn 'Notes on a Dutch medal', *Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society* 53 (1903), pp. 130-135 over een gouden penning uit 1661 spreekt Pieris van *seventeen other Dutch medals I am acquainted with.*

⁷⁵ Pieris, *op. cit.* (noot 74), p. 148.

⁷⁶ ARA, VOC 3013, Historie van de door de Kandiers verwekte Revoltes, f. 1107-1108 beschrijft hoe *Zijn K. M. den Mohotiaar Leander de Saram gehonoreert en begiftigt had met een groote titulature van Wiseger Rajecaroena Aberatne Samerecoon Modeance, 't welk in het Nederduitsch betekent Een man zo onbepaald werkende als de Son, een Gunsteling der koningen, Constant werkende als een Robijn en een Hoofd der krijgers, onder toevoeging van een goude plaat ter verciering van Zijn voorhoofd en een geborduurde muts ... Het welk kort daarna agtervolgt is geworden door een nader blijk van 'Skonings genegenheid bestaande in een geschenk van een goude ketting en een dito plaat ...*

⁷⁷ Zie de opmerking van Frederick North: *their great object is to gain marks of distinction, such as sabres, gold chains, medals etc. of which they are highly vain, and by which the Dutch governors well knew how to secure their attachment,* geciteerd in De Silva, *op. cit.* (noot 27), p. 477, noot 6. Ook bijzondere verdiensten als het sti-

muleren van koffie- en kaneelaanplant werden op een dergelijke wijze beloond, zie Pieris, *op. cit.* (noot 74), pp. 83-84, 126-127 en 147-148 en Kanapathypillai, *op. cit.* (noot 45), pp. 141-142.

⁷⁸ ARA, VOC 3016, Res. 11 nov. 1761, f. 2604-2605. Request van maha mudaliyar Joan Aalwis aan gouverneur Schreuder. Cf. ook de tekst waarop noot 57 betrekking heeft.

⁷⁹ ARA, VOC 3012, Secr. Res. 9 jan. 1761, f. 555-558.

⁸⁰ ARA, VOC 3016, Res. 9 sep. 1761, f. 2495-2496.

⁸¹ ARA, VOC 3012, Secr. Res. 28 apr. 1761, f. 797. Joan Aalwis meldt dat al eerder een drietal rebellen *door onse wagt* was gearresteerd, cf. id. 14 mei 1761, f. 886.

⁸² *Memoir, op. cit.* (noot 11), p. 49/148.

⁸³ Interessant is ook de opmerking van Pieris, *op. cit.* (noot 74), p. 143 dat gouverneur Schreuder ook een *plate of gold* schonk aan Abaya-sinha van Galle, de latere maha mudaliyar afgebeeld op afb. 16. De keten die hij op de afbeelding draagt is waarschijnlijk niet deze *plate of gold*, maar de *medal and chain* die hij bij een latere gelegenheid van gouverneur Willem Jacob van de Graaff (1785-1794) ontving.

Afb. 1. (rechts). Dubbelportret van Jhr. V. de Stuers (1843-1916) en P. J. H. Cuyper (1827-1921) ca. 1880. Foto van De Lavieter & Co, Den Haag.